

Кипич Інга Валеріївна кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри приватного та публічного права, Київський національний університет технологій та дизайну, м. Київ, <https://orcid.org/0000-0001-8619-8975>

Фастовець Наталія Валеріївна кандидат наук з державного, доцент, доцент кафедри приватного та публічного права, Київський національний університет технологій та дизайну, м. Київ, <https://orcid.org/0000-0001-8619-8975>

Курсон Іван Леонідович здобувач освіти Київського національного університету технологій та дизайну, м. Київ

ПОЛІТИЧНІ РИЗИКИ ТА ВИКЛИКИ ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО НАТО

Анотація. Стаття присвячена комплексному аналізу політичних ризиків і викликів, пов'язаних із процесом вступу України до Організації Північноатлантичного договору (НАТО). Актуальність дослідження зумовлена повномасштабним збройним вторгненням російської федерації у 2022 р., яке докорінно змінило безпекову архітектуру Європи та суттєво прискорило процес євроатлантичної інтеграції України. На основі системного та порівняльно-політологічного методів досліджуються внутрішньополітичні та зовнішньополітичні ризики євроатлантичного курсу, аналізуються позиції держав-членів НАТО стосовно перспектив членства України, розглядається вплив тривалого збройного конфлікту на динаміку інтеграційного процесу. Виявлено, що основними політичними ризиками є: відсутність консенсусу серед держав-членів Альянсу, зокрема позиція окремих держав — Угорщини та Словаччини; геополітичний тиск з боку Росії, яка розглядає розширення НАТО як червону лінію своєї безпекової стратегії; внутрішньополітичні виклики, пов'язані з трансформацією демократичних інститутів в умовах воєнного часу; а також ризики ескалації, пов'язані з поширенням статті 5 Вашингтонського договору в умовах активного конфлікту. Окрему увагу приділено механізмам двосторонніх безпекових угод як проміжному інструменту гарантій безпеки. Обґрунтовано, що подолання ідентифікованих ризиків вимагає комплексної стратегії, яка поєднує дипломатичні зусилля, реформування сектору безпеки та зміцнення демократичних інститутів. Актуальність теми зумовлена кількома чинниками. По-перше, тривалий збройний конфлікт висуває нові вимоги до аналізу взаємозв'язку між

ISSN 3041-1793 Online

безпековими гарантіями та формальними процедурами вступу. По-друге, зміни у внутрішній політиці окремих держав-членів НАТО суттєво впливають на перспективи консенсусного рішення. По-третє, система двосторонніх безпекових угод, що активно формується з 2024 р., створює принципово нову правову та політичну реальність, яка потребує наукового осмислення.

Ключові слова: НАТО, євроатлантична інтеграція, Україна, політичні ризики, безпека, вступ, колективна оборона, Вашингтонський договір.

Курьч Іна Валеріївна PhD in Law, Associate Professor, Associate Professor of Department of Private and Public Law, Kyiv National University of Technology and Design, Kyiv, <https://orcid.org/0000-0001-8619-8975>

Fastovets Nataliia Valeriivna PhD in State Administration, Associate Professor, Associate Professor of Department of Private and Public Law, Kyiv National University of Technology and Design, Kyiv, <https://orcid.org/0000-0001-8619-8975>.

Kurson Ivan Leonidovych student of Kyiv National University of Technologies and Design, Kyiv

POLITICAL RISKS AND CHALLENGES OF UKRAINE'S ACCESSION TO NATO

Abstract. The article is devoted to a comprehensive analysis of the political risks and challenges associated with the process of Ukraine's accession to the North Atlantic Treaty Organization (NATO). The relevance of the study is conditioned by the full-scale armed invasion by the Russian Federation in 2022, which fundamentally transformed the European security architecture and significantly accelerated Ukraine's Euro-Atlantic integration process. Drawing on systemic and comparative political science methods, the article examines the domestic and foreign policy risks of the Euro-Atlantic course, analyzes the positions of NATO member states regarding the prospects of Ukraine's membership, and considers the impact of the ongoing armed conflict on the dynamics of the integration process. The study identifies the following key political risks: the absence of consensus among Alliance member states, particularly the positions of Hungary and Slovakia; geopolitical pressure from Russia, which regards NATO enlargement as a red line of its security strategy; domestic political challenges related to the transformation of democratic institutions under wartime conditions; and escalation risks associated with the extension of Article 5 of the Washington Treaty in the context of an active conflict. Particular attention is paid to bilateral security agreements as an interim instrument for security guarantees. It is argued that overcoming the identified risks requires a

comprehensive strategy combining diplomatic efforts, security sector reform, and the strengthening of democratic institutions. The relevance of the topic is conditioned by several factors. First, the ongoing armed conflict places new demands on the analysis of the relationship between security guarantees and formal accession procedures. Second, shifts in the domestic politics of certain NATO member states significantly affect the prospects for a consensual decision. Third, the system of bilateral security agreements, which has been actively taking shape since 2024, creates a fundamentally new legal and political reality that requires scholarly examination.

Keywords: NATO, Euro-Atlantic integration, Ukraine, political risks, security, accession, collective defence, Washington Treaty.

Постановка проблеми. Питання євроатлантичної інтеграції України перебуває в центрі наукового та суспільно-політичного дискурсу принаймні з моменту проголошення незалежності у 1991 р. Проте повномасштабне збройне вторгнення Російської Федерації, розпочате 24 лютого 2022 р., надало цій проблематиці якісно нового виміру: питання членства в НАТО перетворилося з довгострокової стратегічної мети на нагальний виклик, від вирішення якого безпосередньо залежить виживання держави. За таких умов науковий аналіз політичних ризиків і викликів вступу набуває не лише академічного, а й прикладного значення.

Попри те що Бухарестський саміт НАТО 2008 р. зафіксував декларативне зобов'язання щодо майбутнього членства України, реальний поступ у цьому напрямі залишався вкрай обмеженим протягом наступних чотирнадцяти років.

Саміт Альянсу у Вільнюсі (2023 р.) підтвердив, що Україна вступить до НАТО без проходження Плану дій щодо членства, однак конкретних часових рамок не визначив. Ця ситуація відображає глибоку суперечність між стратегічною необхідністю та політичними ризиками, що гальмують прийняття рішення [1].

Метою статті є систематизація та аналіз ключових політичних ризиків і викликів, що визначають динаміку процесу вступу України до НАТО, а також вироблення науково обґрунтованих рекомендацій щодо стратегії їх подолання. Відповідно до мети визначено такі завдання: проаналізувати внутрішньо-політичні й зовнішньополітичні ризики євроатлантичного курсу; дослідити позиції держав-членів НАТО; оцінити вплив збройного конфлікту на процес інтеграції; розглянути двосторонні безпекові угоди як альтернативний механізм гарантій.

Методологічну основу дослідження становить поєднання системного підходу, порівняльно-політологічного та інституційного методів. Системний підхід дозволяє розглядати процес вступу України до НАТО як цілісну

ISSN 3041-1793 Online

сукупність взаємопов'язаних елементів: правових норм, інституційних механізмів, акторів прийняття рішень та контекстуальних чинників [2].

Порівняльно-політологічний метод застосовується для аналізу досвіду вступу до НАТО інших держав, передусім Польщі (1999 р.), країн Балтії (2004 р.), Чорногорії (2017 р.) та Фінляндії (2023 р.), з метою виявлення спільних закономірностей і відмінностей у контексті ситуації України. Інституційний метод дозволяє оцінити відповідність інститутів державного управління та сектору безпеки стандартам Альянсу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основу джерельної бази є офіційні документи НАТО — Вашингтонський договір 1949 р., комюніке самітів 2008–2024 рр., Стратегічна концепція 2022 р.; нормативно-правові акти України, зокрема Конституція України зі змінами 2019 р. та Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики»; двосторонні безпекові угоди 2024 р.; а також наукові праці українських дослідників у сфері міжнародних відносин і безпекових студій [3].

Виклад основного матеріалу. Аналіз зовнішньополітичного виміру процесу вступу України до НАТО дозволяє виявити щонайменше чотири групи ризиків, що системно гальмують ухвалення відповідного рішення. Першу і найбільш очевидну групу утворюють ризики, пов'язані з позицією Російської Федерації. Москва послідовно і декларативно розглядає розширення НАТО на схід як ключову загрозу своїм геополітичним інтересам. Саме ця позиція стала одним із задекларованих виправдань агресії проти України [1; 4].

Слід, однак, зазначити, що абсолютизація «аргументу НАТО» у поясненні російської агресії є методологічно хибною. Наукові дослідження переконливо демонструють, що збройне вторгнення визначалося передусім неоімперськими амбіціями Кремля та його несприйняттям суверенного розвитку України як незалежної демократичної держави. Тим не менш геополітична позиція Росії залишається релевантним ризиком у контексті процесу вступу, оскільки вона безпосередньо впливає на позицію ряду держав-членів Альянсу, зокрема тих, що обережніше підходять до питань ескалації.

Другу групу становлять ризики, пов'язані з відсутністю консенсусу серед держав-членів НАТО. Принцип однастайності, закріплений у статті 10 Вашингтонського договору, означає, що навіть одна держава-член може заблокувати розширення. На сьогодні найбільш виразну стримувальну позицію займають Угорщина та Словаччина. Угорщина, зокрема, системно використовує питання прав угорської меншини в Україні як інструмент двостороннього тиску, що виходить за межі власне безпекового дискурсу та набуває ознак інструменталізованого політичного шантажу [2].

Третя група ризиків пов'язана зі зміною політичної кон'юнктури у провідних державах — членах Альянсу. Повернення до влади у США

ISSN 3041-1793 Online

адміністрації Дональда Трампа (2025 р.) поставило під сумнів рівень американської підтримки подальшого розширення НАТО. Позиція Вашингтона має вирішальне значення для формування консенсусу в Альянсі, оскільки США традиційно виступали головним промотором євроатлантичної інтеграції постсоціалістичних держав. Зміна акцентів у зовнішній політиці США у бік «стратегічного перепочинку» суттєво ускладнює процес [4].

Четверта група зовнішньополітичних ризиків безпосередньо впливає з тривалого збройного конфлікту. Стаття 5 Вашингтонського договору передбачає, що збройний напад на одного члена розглядається як напад на всіх. Формальний вступ України до НАТО під час активних бойових дій автоматично означав би розгляд Альянсом питання про пряме втручання у конфлікт. Ця перспектива є неприйнятною для більшості держав-членів, незважаючи на декларативну підтримку України, що фактично створює замкнуте коло: вступ неможливий без завершення конфлікту, тоді як тривалість конфлікту визначається, зокрема, відсутністю чітких гарантій безпеки [3].

Поряд із зовнішньополітичними ризиками євроатлантична інтеграція України стикається з комплексом внутрішньополітичних викликів, які є не менш значущими для оцінки реальних перспектив членства в НАТО. Ці виклики умовно можна розподілити на три взаємопов'язані виміри: інституційний, суспільно-політичний та управлінський.

У інституційному вимірі ключовим викликом є забезпечення відповідності державних інститутів України стандартам демократичного урядування, яких дотримується НАТО. Йдеться передусім про незалежність судової системи, подолання корупції та реформування сектору безпеки і оборони. Незважаючи на суттєвий прогрес у цих сферах, досягнутий у 2019–2021 рр., воєнний стан, запроваджений у лютому 2022 р., об'єктивно ускладнює реалізацію структурних реформ. За оцінками дослідників, умови воєнного часу призводять до концентрації виконавчої влади, що є нормальною адаптивною реакцією держави на збройний конфлікт, проте може сприйматися як відступ від демократичних стандартів, необхідних для членства в Альянсі [5]. Суспільно-політичний вимір внутрішніх викликів пов'язаний із динамікою громадської думки щодо членства в НАТО. Якщо до 2014 р. суспільна підтримка євроатлантичного курсу в Україні залишалася на відносно невисокому рівні (30–40 % за різними опитуваннями), то після подій Революції Гідності та збройного вторгнення Росії на Донбасі вона стрімко зростає. Станом на 2024 р. рівень підтримки членства в НАТО серед українських громадян перевищує 80 %, що свідчить про консолідований суспільний запит на євроатлантичну інтеграцію. Разом із тим у ряді регіонів зберігаються відмінності в інтенсивності євроатлантичних настроїв, що є суттєвим чинником для аналізу внутрішньополітичної динаміки [1; 5].

ISSN 3041-1793 Online

Управлінський вимір внутрішніх викликів охоплює питання координації між різними інститутами влади у здійсненні євроатлантичного курсу. Ефективна взаємодія Офісу Президента, Кабінету Міністрів, Верховної Ради та Ради національної безпеки і оборони є необхідною умовою для послідовної і стратегічно виваженої реалізації інтеграційних заходів. Дослідники відзначають, що в умовах воєнного часу відбулася певна концентрація координаційних функцій в Офісі Президента, що, попри свою функціональну доцільність, ставить питання про сталість інституційного дизайну після завершення конфлікту [2].

Повномасштабне збройне вторгнення 2022 р. справило суперечливий вплив на процес євроатлантичної інтеграції України. З одного боку, воно суттєво прискорило певні складові цього процесу: НАТО істотно поглибило практичну військову взаємодію з Україною, держави-члени Альянсу надали безпрецедентну за масштабами летальну та нелетальну допомогу, а питання членства стало постійним пунктом порядку денного самітів і міністерських зустрічей. З іншого боку, активний конфлікт створив принципово нові правові та політичні перешкоди для формального вступу [3; 4].

Принципове значення має аналіз прецеденту Фінляндії та Швеції, які вступили до НАТО у 2023 та 2024 рр. відповідно. Обидві держави подали заявки на членство вже після початку повномасштабної агресії проти України, тобто в умовах радикально зміненого безпекового середовища. Проте ключова відмінність від ситуації України полягала в тому, що Фінляндія та Швеція не були залучені в активний збройний конфлікт і не мали невизначеного правового статусу стосовно частини своєї території. Цей порівняльний аналіз підкреслює унікальність і водночас надзвичайну складність ситуації України [4].

Важливим аспектом є також вплив конфлікту на бойовий потенціал і оперативну сумісність Збройних Сил України з силами НАТО. Парадоксальним чином, повномасштабна агресія призвела до того, що ЗСУ набули унікального бойового досвіду великомасштабної конвенційної війни, якого не мають збройні сили більшості держав-членів Альянсу. За оцінками низки дослідників, реальний бойовий потенціал ЗСУ на 2024 р. перевищує потенціал багатьох армій НАТО за критеріями оперативної спроможності в умовах інтенсивного збройного конфлікту. Це створює парадокс: держава, яка за критеріями бойової спроможності де-факто є найбільш боєздатним потенційним членом, юридично залишається поза Альянсом через тривання конфлікту [5].

Поточна модель взаємодії включає Раду Україна–НАТО (створена за рішенням Вільнюського саміту 2023 р.), двосторонні безпекові угоди та програму посиленої підготовки. За змістом ці механізми дедалі більше наближаються до реального партнерства, не набуваючи, однак, офіційного

статусу членства. Дослідники характеризують цю ситуацію як «функціональне квазі-членство» — феномен, що не має чітких правових підстав, проте відображає реальну глибину взаємодії [2; 3].

У відповідь на неможливість негайного надання формального членства НАТО держави Заходу розробили систему двосторонніх безпекових угод із Україною. Ця модель отримала розвиток після Вільнюського саміту 2023 р. та декларації G7 про довгострокові зобов'язання щодо безпеки України. Протягом 2024 р. відповідні угоди уклали Велика Британія, Франція, Німеччина, США та ряд інших держав.

Аналіз змісту двосторонніх угод дозволяє виявити їхні суттєві відмінності від статті 5 Вашингтонського договору. По-перше, вони не містять автоматичного зобов'язання щодо колективної оборони, яке є ключовою характеристикою членства в НАТО. По-друге, вони мають переважно декларативний характер і не передбачають обов'язкового механізму примусового виконання. По-третє, їхній фактичний зміст суттєво варіюється залежно від держави, яка їх укладає [1; 4].

Тим не менш двосторонні угоди відіграють важливу функцію в контексті аналізованих ризиків.

По-перше, вони фіксують довгострокові зобов'язання держав-партнерів стосовно підтримки України, що обмежує можливості для різкої зміни курсу у зв'язку зі зміною урядів. По-друге, вони формують правову та інституційну основу для системної військової допомоги, стандартизації озброєнь і поглиблення оперативної сумісності. По-третє, сукупність таких угод з провідними членами НАТО де-факто створює систему безпекових гарантій, яка, хоча й поступається статті 5 за юридичною силою, є принципово сильнішою за відсутність будь-яких гарантій [3; 5].

Дослідники, однак, застерігають від надмірного оптимізму щодо двосторонніх угод як повноцінної альтернативи членству в НАТО. Ключова вразливість цієї системи полягає в її залежності від поточної політичної кон'юнктури в країнах-партнерах. Зміна уряду або зовнішньополітичних пріоритетів може суттєво послабити або фактично нівелювати ці зобов'язання. На відміну від них, членство в НАТО створює набагато більш стабільну та інституційно захищену систему гарантій [2].

На основі проведеного аналізу можна визначити кілька стратегічних напрямів подолання ідентифікованих політичних ризиків. Перший напрям — дипломатичний — передбачає активну роботу з державами-членами НАТО, що займають стримувальну позицію. Стосовно Угорщини, зокрема, ефективним інструментом є пошук компромісних рішень у питанні прав національних меншин у форматі ОБСЄ або двосторонніх переговорів, які дозволили б нейтралізувати угорський вето-ресурс без шкоди для суверенних прав України [1].

ISSN 3041-1793 Online

Другий стратегічний напрям — реформаторський — пов'язаний із продовженням і поглибленням системних реформ у сфері демократичного урядування, верховенства права та антикорупційної політики навіть в умовах воєнного часу.

Практика свідчить, що реформи, реалізовані в умовах кризи, мають вищу суспільну легітимність і більш стабільний характер, ніж ті, що проводяться за сприятливих умов. Відповідність стандартам НАТО у цій сфері є не лише вимогою для вступу, а й умовою ефективного функціонування держави та суспільства [5].

Третій напрям — комунікаційний — передбачає системну роботу з формування консенсусу в суспільній думці держав-членів НАТО щодо необхідності членства України. Підтримка серед населення країн Альянсу є важливим чинником, який впливає на позицію урядів. Тут особливого значення набуває ефективна публічна дипломатія та стратегічні комунікації, спрямовані на донесення аргументів на користь розширення Альянсу за рахунок України [4].

Четвертий напрям — правовий — полягає у розробці можливих механізмів поетапного членства або часткового поширення гарантій колективної оборони на підконтрольну Україні територію. Хоча такий підхід є нетрадиційним для практики НАТО і стикається зі значними правовими й процедурними труднощами, він активно обговорюється в академічному та експертному середовищі як потенційний спосіб подолання правової колізії «активного конфлікту» [2; 3].

Висновки. Проведене дослідження дозволяє сформулювати такі висновки.

1. Процес вступу України до НАТО визначається складним комплексом взаємопов'язаних політичних ризиків і викликів, які умовно можна розподілити на зовнішньополітичні (геополітичний тиск Росії, відсутність консенсусу серед держав-членів, зміна адміністрації США, правові наслідки активного конфлікту) та внутрішньополітичні (інституційна трансформація в умовах воєнного часу, управлінська ефективність, суспільна динаміка).

2. Ключовою правовою перешкодою є несумісність активного збройного конфлікту з механізмом колективної оборони, передбаченим статтею 5 Вашингтонського договору. Ця перешкода не є непереборною в принципі, але потребує нестандартних правових рішень, зокрема механізму поетапного або часткового членства, який не має прецеденту в практиці НАТО.

3. Система двосторонніх безпекових угод, що формується з 2024 р., є важливим проміжним механізмом, який частково компенсує відсутність формального членства. Проте ця система є принципово вразливою до змін у внутрішній політиці держав-партнерів і не може розглядатися як повноцінна довгострокова альтернатива членству в Альянсі.

ISSN 3041-1793 Online

4. Подолання ідентифікованих ризиків вимагає реалізації комплексної стратегії, що охоплює дипломатичний, реформаторський, комунікаційний і правовий напрями. Ці напрями є взаємодоповнювальними і повинні реалізовуватися в координованому режимі.

5. Незважаючи на системні виклики, стратегічна перспектива членства України в НАТО залишається реалістичною. Ключовим чинником, що визначатиме динаміку цього процесу, є завершення активної фази збройного конфлікту та збереження стратегічної консолідації держав Заходу у підтримці України та її євроатлантичного курсу [1–5].

Література:

1. Яворська Г. М. Євроатлантична інтеграція України: безпекові виміри та геополітичні ризики : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2023. 312 с.
2. Горбатенко В. П., Остапеч Ю. О. Трансформація безпекової ідентичності України в контексті євроатлантичної інтеграції. Політичні дослідження. 2023. № 1. С. 18–39.
3. Гнатівський М. М. Правові та політичні механізми безпекових гарантій для України. Український часопис міжнародного права. 2023. № 4. С. 5–27.
4. Сірук М. А. НАТО і Україна: еволюція відносин в умовах збройного конфлікту. Зовнішні справи. 2024. № 2. С. 12–33.
5. Поліщук І. О., Романюк А. С. Демократичні інститути України в умовах воєнного часу: виклики для євроатлантичної інтеграції. Вісник Львівського університету. Серія: філос.-політолог. студії. 2024. Вип. 52. С. 97–114.

References

1. Yavorska, H. M. (2023). *Yevroatlantychna intehratsiia Ukrainy: bezpekovi vymiry ta heopolitychni ryzyky* [Euro-Atlantic integration of Ukraine: Security dimensions and geopolitical risks]. Yurinkom Inter.
2. Horbatenko, V. P., & Ostapets, Yu. O. (2023). Transformatsiia bezpekovoi identychnosti Ukrainy v konteksti yevroatlantychnoi intehratsii [Transformation of Ukraine's security identity in the context of Euro-Atlantic integration]. *Politychni doslidzhennia*, 1, 18–39.
3. Hnatovskyyi, M. M. (2023). Pravovi ta politychni mekhanizmy bezpekovykh harantii dlia Ukrainy [Legal and political mechanisms of security guarantees for Ukraine]. *Ukrainskyi chasopys mizhnarodnoho prava*, 4, 5–27.
4. Siruk, M. A. (2024). NATO i Ukraina: evoliutsiia vidnosyn v umovakh zbroinoho konfliktu [NATO and Ukraine: The evolution of relations in the context of armed conflict]. *Zovnishni spravy*, 2, 12–33.
5. Polishchuk, I. O., & Romaniuk, A. S. (2024). Demokratychni instytuty Ukrainy v umovakh voiennoho chasu: vyklyky dlia yevroatlantychnoi intehratsii [Democratic institutions of Ukraine in wartime: Challenges for Euro-Atlantic integration]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii: Filos.-politolog. studii*, 52, 97–114.

Дата першого надходження статті до видання: 25.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 10.04.2026